

Õiguskantsler

Teie 02.11.2015 nr

Meie 15.12.2015 nr 6-3/150536/1505554

Telefonikõnede kohta andmete kogumine

Pöördusite õiguskantsleri poole avaldusega, milles vastustasite justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ (VSKE) §-i 51¹. Säte kohustab Teid Teie sõnutsi põhjendamatult esitama vanglale andmeid Teiega telefonitsi suhtlevate isikute kohta ilma nende isikute loata.

Leian Teie argumentide ja justiitsministri seisukohaga tutvumise järel, et telefonikõnede kohta andmete kogumine on põhjendatud ja VSKE § 51¹ põhiseaduspärasuses ei ole vähemalt Teie pöördumises toodud põhjustel ja osas alust kahelda. Teatud küsitavusi on VSKE §-ga 51¹ tihedalt seotud VSKE lisaga 1.4, ent nende kõrvaldamiseks plaanin pöörduda Justiitsministeeriumi poole, et vastavat volitusnormi vangistusseaduses täiendada.

Selgitan täpsemalt.

VSKE § 51¹ põhineb vangistusseaduse (VangS) § 29 lõikel 2¹, millega on vanglale antud õigus kontrollida kinnipeetava telefonisuhtlust ning koguda ja talletada teatud andmeid (kõne teise osalise nimi, helistamise aeg jne). Isikuandmete kaitse seaduse § 14 lõike 1 punkti 1 järgi ei ole andmesubjekti nõusolekut aga vaja, kui isikuandmete töötlemine toimub seaduse alusel. Teie kirjeldatud juhul ongi tegemist seaduse (VangS § 29 lg 2¹) alusel andmete kogumisega ja selleks andmesubjektide nõusolekut tarvis ei ole.

Tõstatasite ka küsimuse, kas selline teabe kogumine vastab Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-le 26. Õiguskantsler on sellele tähelepanu pööranud ühes varasemas menetluses, mille esemeks oligi VangS § 29 lg 2¹ ja mida lühidalt allpool käsitlen.

PS §-s 26 toodud õigust eraelu puutumatuselle on võimalik seaduses sätestatud juhtudel ja korras riivata mh ka avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

Viidatud menetluses leidis omaaegne justiitsminister, et VangS § 29 lõikes 2¹ kirjavahetuse ja telefonikõnede kohta käivate andmete registreerimise kohustuse tekitamisel oli õigustuseks avaliku korra, teiste inimeste õiguste ja vabaduse kaitse ning kuriteo tõkestamine või kurjategija tabamise vajadus.

Õiguskirjanduseski leitakse, et kinnipeetava suhtlemise kontrollimise eesmärgiks on välistada võimalus säilitada või luua kontakti kuritegeliku maailmaga ning kasutada seaduslikku suhtlemisvõimalust uute kuritegude kavandamiseks või toimepanemiseks. Samuti võib kontroll aidata kaasa hiljem kuritegude menetlemisele ning anda märku vajadusest kinnipeetava kirjavahetuse või telefoni kasutamise õigust piirata. Telefonikõnede registreerimine võimaldab nii vanglal kui kinnipeetaval kontrollida telefoni kasutamise õiguspärasust.¹

Toonane minister viitas konkreetsemalt enne telefonikõnede andmete registreerimist toimunud kontrollimatutele kuritegudele (kelmustele, ähvardamistele ja väljapressimistele), mida kinnipeetavad telefoni kasutades harrastasid. Samuti telefonikõnede andmetele kui kasulikule teabeallikale kinnipeetava põgenemise korral. Pärast VangS § 29 lõike 2¹ jõustumist ei laekunud ministri sõnutsi enam kaebusi selle kohta, et vanglas viibivad isikud tegelevad telefoni teel selliselt ebaseadusliku tegevusega.

Õiguskantsler nõustus ministri seisukohtadega ja eeltoodud käsitus on asjakohane ja põhjendatud ka praegu. Niisiis on telefonikõnede kohta andmete kogumine iseenesest vajalik ja toimub seaduse alusel ning ei ole põhjust arvata, et VSKE § 51¹ oleks Teie avalduses toodud põhjustel ja osas vastuolus põhiseadusega.

Teie avalduse menetlemise käigus ilmnis küll teatav probleem kogutavate andmete koosseisuga, mis iseenesest ei seostu vahetult VSKE §-ga 51¹. Nimelt on justiitsminister VSKE lisa 1.4 täpsustanud andmeid, mida kinnipeetav peab vanglateenistusele esitama. Andmete koosseisu, mida riigivõim kinnipeetava telefonisuhtluse kohta võib koguda, on seadusandja määratlenud seaduse tasandil ammendavalt VangS § 29 lõikes 2¹. Selles loetelus ei sisaldu aga VSKE lisa 1.4 alusel nõutavat teavet kinnipeetava ja temaga telefonitsi suhelnud isiku seosest.

Puudub põhjus arvata, et infot kinnipeetava ja temaga suhtleva isiku seosest ei oleks juba eelnevalt toodud kaalutlustel vajalik koguda. Seega taandub kogu küsimus pelgalt formaalsele põhiseaduspärasusele ja ennekõike määruse volitusnormi täpsusele ja piisavusele. Justiitsministri selgitused seoseid puudutava info küsimiseks vajaliku volitusnormi osas ei olnud veenvad.

Usun, et probleem on lihtsasti kõrvaldatav VangS § 29 lg 2¹ sõnastuse täpsustamise kaudu ning kavatsen sellele vajadusele juhtida sobivas vormis Justiitsministeeriumi tähelepanu.

Kuna Teie avalduse sisuks oli VSKE § 51¹ ja mitte VSKE lisa 1.4, siis jätkan VSKE lisa 1.4 küsimustega seonduvat menetlust ilma Teid asjast informeerimata.

Edastasite õiguskantslerile veel avalduse, milles väitsite, et vangla kontrollib kinnipeetavate kõnesid ka kõneeristuste kaudu ja soovisite õiguskantsleri hinnangut vangla tegevusele. Teie avaldusest võib aru saada nii, et tegemist ei ole kinnipeetava telefonitsi edastatavate sõnumite sisu jälgimisega, vaid viisiga, kuidas vangla kogub andmeid toimunud sideseansi kohta.

¹ J. Sootak. Kommentaarid §-le 29 - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn 2014, § 29, komm 1.

Probleem kõneeristuste kasutamisest ei seostu vahetult õigustloova akti (VSKE) sätte põhiseaduspärasuse kontrolliga. Tegemist on kaebusega, mida õiguskantsleri seaduse alusel saaks käsitleda nn *ombudsmanimenetluses* (järelevalvealuse asutuse tegevus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimisel).

Ombudsmanimenetluse puhul on õiguskantsleril võimalik jätta isiku avaldus läbi vaatamata mh ka siis, kui isikul on kasutamata teised ja vahetumad õiguskaitsevahendid. Kinnipeetavate puhul on sellisteks õiguskaitsevahenditeks sõltuvalt asjaoludest vaidemenetlus ja/või nõuete esitamine riigivastutuse seaduse alusel. Antud juhul on Teil või Teie kaaskinnipeetaval, kelle distsiplinaarmenetlust puudutavad materjalid oma pöördumisele lisasite, kõneeristustega tekkinud õiguste väidetavat rikkumist võimalik vaidlustada vahetult või läbi kõnedest teavitamata jätmise eest saadud distsiplinaarkaristuste vaidlustamise vaidemenetluses. Seetõttu jääb Teie kõneeristuste teemat puudutav avaldus vastavalt õiguskantsleri seaduse § 25 lg 3 punktile 4 läbi vaatamata.

Lugupidamisega

Ülle Madise